

Mot en ny fördelning av svenska forskningsresurser

Hösten 2007 var en skördetid när det gäller utredningar med potentiellt genomgripande konsekvenser för svenska universitet och högskolor – rubrikerna ”resursutredningen” och ”befattningsutredningen” talar sitt tydliga språk. I ljuset av universitets- och högskolesystemets storlek, betydelse och aktualitet kan man dock tycka att det upptar en liten del av det offentliga rummet och att viktiga frågor diskuteras alltför lite. Man kan också hävda att det diskuteras alltför lite bland nationalekonomer. Enligt vår mening är det beklagligt att vårt ämnes förmenta imperialism inte manifesterat sig mer när det gäller analys och diskussion kring fundamentala frågor kring universitets- och högskolesystemet; frågor som resursfördelning mellan och inom lärosäten, betydelsen av karriärvägar, konstruktion och användning av mått på kvalitet och kvantitet inom utbildning och forskning m m är alla frågor som lämpar sig väl för analys med en nationalekonoms verktygslåda. Det är således en mycket mild form av imperialism vi torgför.

Avsikten med denna ledare är inte att inleda ett forskningsprogram och inte heller att recensera eller utvärdera de idéer och förslag som höstens utredningar presenterar. I stället kommer vi att ta ett par av förslagen i resursutredningen (SOU 2007:81, *Resurser för kvalitet*) som utgångspunkt för en principiell diskussion om ett par frågor, nämligen frågorna kring resursfördelning mellan lärosäten och förhållningssättet till externfinansiering.

Låt oss börja med resursfördelningen mellan lärosäten och koncentrera oss på forskningsdelen. I korthet är utredningens förslag att hälften av anslaget baserat på forskning ska vara fast, medan andra hälften ska vara ”konkurrensutsatt” i den meningen att ett lärosätes andel av en fix kaka bestäms på grundval av olika prestationsmått. Utredningen har vidare högst konkreta förslag på hur detta ska gå till. Den konkurrensutsatta delen ska baseras på: förekomsten av disputerad personal (med vikt 5 procent); andelen kvinnliga professorer (5 procent); totala externa anslag (20 procent); fältnormaliserad citeringsgrad (20 procent); samt på bedömningen i en utvärdering genomförd av en oberoende panel (50 procent).

Våra omedelbara reflektioner kring dessa förslag är – utan att för ögonblicket gå in på enskilda komponenter – att de förefaller i huvudsak väl genomtänkta ur ett incitamentsperspektiv. Det faktum att man kombinerar prestationer mätta enligt givna kriterier med ett mått baserat på en utvärdering, ter sig rimligt utifrån den underliggande verksamhetens karaktär. Det ter sig också klokt att renodla utvärderingen och hålla den separat från

den kriteriebaserade bedömningen. Förslaget förefaller också genomtänkt i det att ingen enskild komponent ges alltför stor vikt. Ett kriteriebaserat system bidrar obevkligen till strategisk anpassning av verksamheten till fördelningsmodellen, men genom att kombinera flera mått på ett rimligt sätt dämpas sådana effekter.

Vi anser också att förslaget om citeringsgrad i internationella forskningspublikationer är ett mycket välkommet inslag. Med citeringsgrad som kriterium kommer de lärosäten som gör stora internationella avtryck i forskningen att premieras, vilket är utmärkt. Kanske kan en sådan incitamentstruktur också bidra till att förstärka delar av svensk samhällsvetenskaplig forskning som inom många discipliner är övervägande nationell till sin karaktär och därmed inte internationellt konkurrensutsatt.

Förslagen vad gäller externa medel är till sin natur lite spretigare, men bli föreslås att externa bidrag från privatpersoner, företag och stiftelser ska uppmuntras genom att sådana bidrag görs helt eller delvis avdragsgilla för givaren. Utredningen föreslår också att problemen kring medfinansieringskrav och ”full kostnadstäckning” ska mötas genom att speciella matchningsfonder inrättas för detta ändamål; dessa fonder ska ytterst kontrolleras av universitets- och högskoleledningarna.

När det gäller kostnadstäckning är problemet fundamentalt – det finns overheadkostnader kopplade till externfinansierad verksamhet och samtidigt som kravet på kostnadstäckning ter sig rimligt så svarar det sällan mot relevanta marginalkostnader. Att bryta ut resurser för medfinansiering och kostnadstäckning från anslagen till verksamheten kan ha både pedagogiska och andra poänger, även om det bara delvis löser det underliggande problemet. På den sista punkten finns det emellertid anledning att stanna upp och fundera; förslaget att matchningsfonderna ska kontrolleras på olika ledningsnivåer är typiskt för tankegångarna både i utredningen och på andra håll. Även här finns ett fundamentalt problem – man har från ledningsnivå fullt legitima intressen att kunna planera verksamheten och det är inte orimligt att man har ett visst utrymme att göra satsningar – men om det populära mantrat om ledningars strategiska roll får fullt genomslag så är risken uppenbar att ansökningar om extern finansiering tvingas passera ett likriktande filter innan de behandlas av en anslagsgivare. En sådan utveckling står i strid både mot den strävan efter mångfald som t ex motiverar åtgärderna för uppmuntran av privata bidrag som nämndes ovan och den utveckling som i utredningen beskrivs som en rörelse från ett ”humboldtskt universitet” till ett ”entreprenöriellt universitet”.

Våra reflektioner kring olika förslag i utredningen kan förhoppningsvis illustrera att en närmare analys – ekonomisk och annan – av drivkrafterna inom universitet och högskolor är motiverad och har goda utsikter att bli fruktbar. De kan eventuellt också illustrera att det är angeläget att lärare och forskare på bred front deltar i diskussionen.

Fredrik Andersson och Ola Olsson